

• Punase Tähe • LUGEDATEGAKOHTUB

OSVALD TOOMING

Te olete ütelnud: «Raamatud on pool minu elust, kui mitte rohkem.» Mis moodustab teise poole?

Olgu protsendiga kuidas on, kuid raamatud — nii need, mida olen kirjutanud, kui ka need, mida olen lugenud. — moodustavad kahtlemata suure osa mu elust. Raamat on ju minu töö, minu elukütse.

Aga teine pool? Ülejäänud aeg? Selle neelavad sadad toimetused nagu ka paljud teistele. Nende hulgas metsamatkad, jaht, aiatöö, mesilased, koosolekud, kohtumised, teater. Eks kuulu siia needki minutid, mis on lihtsalt maha looderdatud.

Olete tuntud suure looduse-sõbrana. Kust see armastus alguse sai?

Kes seda täpselt teab, millest miski algab. Küllap on harjumus

üks põhjus. Kasvasin metsavahiperes, elasin üksikus metsamajas. Üksest välja jooksnud, neelas sind kohe mets. Küll oli õudne, kui 1932. aastal kriisiraskuste ületamiseks meist lõuna pool kasvav suur kuusik erakorralise raiena lägedaks tehti! Seitse karjapoisisuure, põnevad, raheldusrikkad, mälestusterohked. Abimehena istutustöödel, metsade «takseerimisel», raatematerjalide väljandmisel jne. Oli küllalt päevi, millal ma ei näinud ühtki võõrast inimest. Kuid polnud sääraseid, millal poleks kohanud mõnd metsaolenikku — jäonest, kiitse, rebast, tetre või muud. Niirüüsi keskkooli lõpetamiseni. Kõik see ei saanud ju külgil mööda maha joosta.

Kas kirjanikuks kuunemisel saite ka mängisuguseid tõukeid Rakvere gümnaasiumis õppides? Kindlasti. Kirjandusring oli väga aktiivne, kõige muu kõrval andis valia oma ajakirjagi. Ringi kirjandusühendustelt on pärit

ka mu esimene preemia — Knut Hamsuni «Hulkurid». Lõpuklassides olin juba usin ajalehtede kaastööline, ja ajakirjanik must saigi.

Võib-olla meenutaksite pahempoolse meelsuse kujunemist Rakvere koolinoorte seas.

See oli ülelinnaline puhang. Tol ajal polnud linna koolide õpilaste rahel teab mis tihedaid sidemeid, ometi kogunes noori kolmest õppeasutusest Tammiku tn. 3, kus ma tol ajal korteris olin, et keelatud vilja maitsta. Aktiivset ja organiseerivat osa etendas Villem Soo õpetajate seminarist. Soo oli kõigist teistest teadlikum ja sihikindlam. Et kooskäimised piirdusid omavahe-liste referaatide ja arutlustega, polnud need sügavate teadmiste andjaina kuigi kaalukad. Küll aga suunajaina, meelsuse loojaina. Minule oli märksa püsivam ja süsteemikindlam osavõtt noortööliste organisatsioonist, mille kooskäimise ruum asus Pikas tänaras. Siia tuli kõnelejaid Tallinnast. Kõige rohkem on meelde jäänud Nigol Andreseni esinemine. Minu osa oli kultuurilise kasvatus töö organiseerimine. Moodustati näitetrupp, lavastaja olin mina. (Julgust andis see, et olin rarem küllalaval mainitud ja mänguühina kaasa loonud.) Onneks jäi näitekunsti asi pooleli.

Reaktsioon oli ilmselt koordineeritud, sest hoiatuseks teistele kõrvaldati igast koolist mõni «kärnane lammis». Mis koolipädel muud üle jäigi, kui ajakirjandus «punase tondi» Rakve-

(Järg 2. lk.)

...OSVALD TOOMING

...kõlides üle riigi suure kella
...riigistas.

...kui palju materjali ammufate
...teoste jaoks elust? Kui
...osa on väljamõeldud te-
...laskujudel ja olukordadel?

...kuid koguneb elus näh-
...kardust. Kuid raama-
...mõna mähtu, kuuldu ja

...mitte ehtsal, mitte sää-
...raaisel kujul, nagu ta

...Rantaasia on iga
...mõnagu lahutamatu osa.

...liialdusteta, liialdusteta,
...teravdamise

...ei hakka ükski ka-
...eluma, ei sünni kunsti-

...Võimalt on võimalik tõm-
...põrjoont elust võetu ja

...mõeldatu vahel.

...hüübid on olemas, kuid
...kattu kunagi kirjandus-

...hangelastega.

...kui palju olete oma loomingus
...kustanud Rakvere rajooni

...üksikku?

...kõige rohkem. Ent lugege
...vastust!

...kui palju kirjutanud kol-
...sastava elust. Missugused
...maarahva elus on praeg-
...kõige tähelepanuväärsemad?

...kui palju palga suureneni-
...suste kerkimine ja
...hulga kasu kõige

...kõikude korda oli

maarahvas võrdlemisi homogeen-
ne. Muudugi olid peremeheid ja
sulased, olid jõukad, kehrvad ja
pärisvõesed, ent maamehel, või
nagu teatava halvustava räägi-
diga öeldi — matsil, oli palju
tüüpilisi, näiks ka öelda — nirel-
leerivad jooni. Maamees kündis,
külvas ja lõikas. Ta oli põllu-
mees.

Täna on maarahvas põhja-
likult «segarami loksutatud». On
suurenenud intelligentsi osakaal.
On tohutult kasvanud ametite
skaala. Mehhanisaatorid, autoju-
hid, elektrikud, operaatorid, teh-
nikud, ökonomistid, brigadirid,
juhatajad jne. Suurem osa neist
pole tal küündnud, külvanud ega
lõiganud. Ja maal elab palju neid,
kelle juured pole mullas. Samal
ajal raheneb kiiresti nende hulk,
kes isatsade kaudu on kodumulla
kasvanud. Segiloksutamine jätk-
kub. Praegu on väga raske, kui
mitte võimatu fikseerida maa-
inimese koondtüüpi. Teda pole
olemas. See on paratamatus, on
elu areng. Sellel on oma head
ja oma veed. Hea on, et inime-
sed on haritumad, targemad.
Halb on, et nad arvestavad sage-
li iga oma hingatust rublaga ja
rõõustavad omaks kohvimeelolu-
kui ei meeldi, läheb mujale.
Kõos põllumajanduse kui ökonoo-
mikaharu arenguga küpneb
uus maavõime. Hoi, et see ku-
junemine läheb maa avaratami-
se, püüdnud kasvamis-
suunas.

Missuguse hinnangu annate
praegusele maaltõelisele
eesti romaaniile?

Õeldeldu raskendab kirjani-
kõõ. Romaanid ei ole jõudnud
maarahva kujunemisele järele.

Kuidas sünnib uue romaani
lõutustuse idee? Missugune on
lõrgnev loomeprotsess enne
kirjutamist?

Kuidas sünnib, ei tea. Hakke-
üks mõte, üks sündmus, üks eina-
pilt, üks karakter kirjama
muudkui kiisab ning jättab sin-
nii kaua, kuni pead roogestama
ja ta teoseks vormima. See voi-
mimine ju kirjaniku päristöö on
gi — materjali kogumine, sünt-
matiseerimine ja lahiseadmine.
Kõik see pole sugugi rahem-
õganõudev kui kirjutamine.

Miks trükitakse raamatuid nii
vähem, et häid teoseid kõik osta
ei saa?

Selle küsimuse peaks esitama
kirjastustele ja raamatukaup-
meestele — kirjanikul pole ka
oma raamatu tiraazi määratamis-
sõnaõigust. Öeldakse, et on paber-
ripuuidus. Kui silmas pöörata tiri-
kulaaride ja muud paberiputust
jääb küll mulje, et ka olemasole-
vat paberit võiks paremini kasu-
tada. On kombeks end suuta-
tiraazidega, sellelaste määrat-
rekorditega viinutada — see on
kultuurirahvuslik tee.

Kirjanikuna austan rahval-
ditsiooni. Koduseid raamat-
võitleta. Kõik see ilu
ceest. Kas iga raamat, mille

te näärikuuskede raiumine on looduse rüüstamine?

Näärikuuski (jõulukuuski) on raiitud aastasadu ja pole meie kuusiku? seepärast kasvatata jäänud. Meil pole traditsioone nõnda palju, et neid kergel käel minema loopida. Tulusam oleks, kui tõstaksime ühiselt häält metsamaterjalide tõelise raikamise vastu, kui koristaksime tuulemurrud, ei jätaks raielanke palgi- ja ladraüppidest valendama, kui kasutaksime ära oksad ja kännud. See kõik on otsene rahva vara. Näärikuuskede tuppa-muretsemisel tuleks aga muuidugi rohkem kasutada metsamajandite teeneid, et kuuski raiutaks organiseeritult ja sealt, kus see metsale mingit kahju ei tee.

Eelstate maaelu linnale. Miks?

Maal on rahulikum. Vaiksem. Jõuab auto- ja vagunirastate abita metsa. (Kuigi ka maal metsad järjest kaugemale tõrjutakse.) Kontakt elusolenditega on vahetum.

Missugusena näeksite looduse-armastuse kasvatamist noorte seas? Massikommunikatsioonivahendite osa selles töös?

Vähem lobisemist, rohkem otsesid kontakte. Vähem loosungeid, rohkem praktilist tööd. Vähem globaalseid hädaldamisi, rohkem oma kõega katsumist ja oma silmaga vaatamist.

Kehtib vana tõde: et armastada, pead tundma. Mis linnuar-mastusest saab näiteks juttu ol-

la, kui ei tee vahet varblase ja tihase, haraka ja pasknääri vahel? Aga on ette tulnud veelgi kurioossemaid segiajamisi, olen seda oma matkavestlustel õpilastega (ja ka täiskasvanutega) tihti kogunud. Mida siis rääkida reel taimede kas või ainult nimepidi tundmisest!

Kui rõhuv enamik inimesi eas maal, oli neil kontakt loodusega igapäevane, vahetu. Tuntud, loomi, linde, taimi. Meenu-tagem, kui suur osa on loodusel rahvalauludes, muistendites, mõis-tustes. Meenu-tagem ravimtaimi, meenu-tagem vanemade keemikukavalusi, kui nad oma rõivaid värvisid. Nüüd elab inoat kolmest Eestimaa kodanikust kaks linnakivide vahel ja ega paljude asulategi lapsed enam luhtasid pidi jookse, rääkimata karjasa käimisest, aiapeenral, heinamaal või põllul töötamisest. Otsese kontakti taastamine loodusega on vist küll pealesanne. Selle teostamise koorem langeb paratamatult jälle koolide õlgadele.

Massikommunikatsioonivahendid peaksid käima sama teed. Meil kirjutatakse ja räägitakse keskkonnakaitsest juba üsna palju. Kuid just siin vahab õhki üldsõnalisus, manitsuste ja illes-kutsete õõnsus. Aidata luigejal-kuulajal läheneda loodusele, tema ilule ja imedele on meidugi tülikam, nõuab armastust ja as-iatundlikkust, kuid kindlasti on see viljakam.

Aadu Hint on väga kurl mets-sigade üle. Kas ka meie rajoonis on asi nii hull kui Saare-maal?

Ma ei tea, mida metssigadest arvab Aadu Hint. Nähtavasti on Härssinad saarlasi aga tõepoolest väga pahandanud, sest ka Aira Keal nõudis „Loomingus“ nende mahatappmist, sest neile ei jätku-vat Eesti looduses eluruumi.

Mis salata, pahandusi nad tee-vad, ka meie rajoonis. (Kuigi tihti kirjutatakse nende arvele mõnigi hooletust karmisest mä-danemaläinud kartulikuhi.) Ent omati ei tohiks keelata imestust ja austust nende loomade vastu-pidamise ja elujõu suhtes. Sooie-ma kliima ja soiste pilliroovälja-de elanikena on nad viimastel aastakümnetel oma elupiirkonda tublisti põhja poole nihutanud. Varem loeti metssigade arealid põhjapiiriks Lõuna-Lätimaa, nüüd elavad nad priskesti Viru rannikuvaladel ja küllap ujuksid Soomegi, kui laht pisut laiaõitu poleks.

Ennekoike peaksid metseseo kaitseks häält tõstma jahimehed. Metssiga on ju meil praegu meeste aiuke tõesti sitke jahi-vastane. Kui sigade eluharjumusi, liikumisteid ja peatumispaiku ei tunne, pole lootaagi, et kärs-ninaga kohtud Tal on ju haist-mine nagu haigial ja kuulmine nagu rahasel. Ta on meil ainus loom, kes küüti ründab. Haava-tuna Mõrvia mees on kuldai kih-vade eest nõnda kahku puu otsa

pagenud, et pärast isegi imestab: mis ime läbi ma küll süledat tü-ve mööda nõnda kõrgele jõudsin? Arukalt paigutatud lüasõotadega tõiib metssigu põldudele eemal hoida, kuhjaga kaitseks on või malik ehitada tarasid ja elektri-karjuseid. Tulu laskmislubade müümisest, lihast ja nahkadest on küllalt suur, et selle arvel metsas ka kulutusi teha.

Mida peate inimeses tähtsai-maks?

Küendumust. Teada, mida elus saavutada tahad ja rühkida ees-märgi poole, kas või põlved na-hatud ja küüned verelihal.

Missugust muusikat armastate?

Meloodilist.

Uus aasta, uued ülesanded ja ettevõtmised. Kas pakute midagi uut lugemiseks?

Trükikojas on juba hulk aega minu käsikiri „Purde taga on mets“. Kui uskuda lubadusi, peaks see 1975. aastal ilmuma.

Mida tähendab Teile aastava-hetus?

Loodetavasti on uus-aasta kin-gitustepaun uutest muredest tühi

Pildid Osvald Toomingast ja tema väiksest pojaütrest Leest tegi Peeter Tooming.